

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning

Varför vill killar inte spela tvärflöjt?

En studie om hur barn och ungdomar väljer instrument i
musikskolan

Av: Martin Andersson och Markus Hallman

Inriktning: Musik/LAU350
Handledare: Mats d Hermansson
Rapportnummer: HT06-1190-04

Abstract

Examinationsnivå:	Examensarbete på lärarprogrammet om 10 poäng
Titel:	Varför vill killar inte spela tvärflöjt? En studie om hur barn och ungdomar väljer instrument i musikskolan.
Författare:	Martin Andersson & Markus Hallman
Termin och år:	HT-06
Handledare:	Mats d Hermansson
Rapportnummer:	HT06-1190-04
Nyckelord:	musik, genus, musikinstrument, musikskola, jämställdhet

Denna uppsats undersöker varför killar och tjejer väljer så olika instrument på Sveriges musik- och kulturskolor. Syftet är att se om det finns några skillnader i tankesätt mellan killar och tjejer i detta avseende. Vidare vill vi undersöka om musikskolorna omedvetet påverkar barnen samt om de medvetet arbetar med jämställdhet.

Vi har i undersökningen använt oss av en enkätstudie som vi genomfört samt statistik över elevunderlaget på två musikskolor i Sverige. Detta har vi sedan jämfört med tidigare forskning inom området.

Resultatet visar på att det fortfarande är väldigt ojämnt fördelat på musikskolorna. Det är fortfarande mest killar på instrumenten gitarr, bas, slagverk och saxofon. Tjejerna är i sin tur i kraftig majoritet på stråkinstrument, piano, träblås och sång (både solosång och kör). De skolor som arbetar aktivt för bättre jämställdhet har fått goda resultat. Det verkar dock som att det är svårare att locka killar till traditionellt kvinnodominerade områden än det är att locka tjejer till de traditionellt mansdominerade.

Förord

Under tio veckor, från början av november 2006 till mitten av januari 2007, har vi arbetat med vår uppsats. Vi vill rikta vårt tack till vår handledare Mats d Hermansson som har varit oss behjälplig med litteratur, kommentarer och synpunkter under hela arbetets gång. Ett stort tack också till Ulricehamns Musikskola och Mölndals Kulturskola som ställt upp med elevunderlag till vår enkätundersökning, utan dessa hade inte studien gått att genomföra. Ett extra tack också till Ellen van Lockhorst som skickade ett exemplar av sitt examensarbete.

Rapporten innehåller fem olika delar där den första är en inledning med bakgrund, syfte och frågeställningar. Kapitel två är en teoretisk återkoppling där vi härleder till liknande undersökningar och litteratur om ämnet. Kapitel tre handlar om den metod och det material vi använt. I fjärde kapitlet presenteras resultatet av enkäterna samt den statistik vi samlat in och det sista, kapitel fem, är en analys och diskussion där resultatet kommenteras och en återkoppling till syftet görs.

Vi hoppas med denna uppsats att komma ett steg närmare jämställdhet inom musikvärlden. Det finns tyvärr väldigt mycket övrigt att önska på den fronten fortfarande.

Innehållsförteckning

INLEDNING	5
Bakgrund.....	5
Syfte och frågeställning.....	6
MATERIAL OCH METOD	7
Enkätstudien.....	7
Statistik	8
TEORETISK ANKNYTNING	9
Historiskt.....	9
Instrument	9
Könsstrukturer idag.....	11
Band och tjejband.....	12
RESULTAT	14
Enkätundersökning.....	14
Intresse.....	14
Instrumentvalet.....	15
Förebild.....	16
Prova-på-dag	17
Rockband och orkester	18
Kommentarer	19
Statistik från skolorna.....	20
Professionella orkestrar	23
ANALYS OCH DISKUSSION	26
Förebilder.....	26
Att spela tillsammans	28
Instrumentuppfattning	29
Kommer vissa instrument att försvinna?	30
Hur blir vi av med könsfokuseringen?	31
Sammanfattning	32
Förslag till vidare forskning.....	32
KÄLLFÖRTECKNING.....	33
Internet.....	33
Enkät.....	33
Statistik	33
Litteraturlista.....	33

INLEDNING

Bakgrund

Det har snart gått hundra år sedan kvinnor fick rösträtt i Sverige. Är samhället jämställt idag? Inte på långa vägar! Traditioner som sträcker sig hundratals år bakåt i tiden lever fortfarande kvar. En del är vi medvetna om men andra är fortfarande osynliga, åtminstone för en del. Som yrkesverksam människa är det viktigt att veta i vilken miljö man verkar samt vad som påverkar den, både i nutid men även vad som finns sedan gammalt.

Vi är två studenter som går sista terminen på lärarprogrammet vid Göteborgs universitet. Vi har båda två läst 120 poäng musik som inriktning inklusive specialiseringar samt 60 poäng AUO (Allmänt Utbildningsområde). Våra huvudinstrument är saxofon respektive elgitarr. Vi har båda två behörighet att undervisa på grund- och gymnasieskola samt i musik/kulturskola. Under vår studietid har vi båda haft VFU (Verksamhets-förlagd Utbildning, det vill säga praktik) på många olika skolor. Under den tiden har vi upplevt att det fortfarande är väldigt könsstereotypiskt gällande vilket instrument barn och ungdomar väljer. Tjejer väljer i större utsträckning sång, tvärflöjt och stråkinstrument, killarna håller sig mer till elgitarr, elbas, bleckblås och slagverk.

Då vi ska börja arbeta som musiklärare och båda två är intresserade av att arbeta i kulturskolan var det ett angeläget ämne att studera vilka instrument tjejer och killar väljer och hur de tänker när de väljer sitt instrument. Som lärare måste vi vara medvetna om de sociala spelregler som finns, dels de uttalade men även de outtalade, som i vissa fall öppet fördöms men ändå ligger kvar som gamla spöken. Det finns i samhället obalanser på väldigt många håll. Ett område är musiken. Det har börjat hända saker och gamla strukturer förändras men det sker sakta. Killar och tjejer väljer inte samma instrument. Vissa instrument är det mycket fler tjejer som spelar och vice versa. Vi vill se om vi kan påverka detta genom sättet vi undervisar på, hur vi presenterar dessa instrument för blivande elever och om killar och tjejer verkligen ges samma möjligheter och uppmuntran. Vår uppfattning är att killar uppmuntras till att leka aktiva fysiska lekar medan tjejer uppmuntras att vara mer lugna, försiktiga och leka sociala lekar. Det här börjar redan när barnen bara är några år gamla och är något som sedan kräver ansträngning för att förändra.

I den vanligaste formen av ensemblespel i grundskolan finns bara de traditionella pop-rockinstrumenten, såsom trumset, bas, gitarr och piano representerade. Vår uppfattning är att då tjejerna inte vågar ta för sig, eller inte blir motiverade av läraren, blir det mestadels killar som spelar och tjejer som sjunger. Ensemblespelet utgår ifrån denna norm, dessa fyra instrument samt sång, vilket gör att inslag av andra instrument som stråk, flöjt och andra blåsinstrument sällan förekommer. Det har antagligen flera orsaker. Kännedomen om eleverna är ibland inte tillräcklig. Läraren kanske inte vet att någon spelar ett instrument som faller utanför de vanliga pop-rockinstrumenten men som gärna vill spela det i dessa sammanhang. Andra elever kan till exempel vara de som läraren vet spelar ett instrument men som av olika anledningar inte vill visa detta för sina klasskamrater.

Enligt Lpf 94 (*Läroplan för frivilliga skolformerna*) betonas vikten av ”individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män”.¹ Vi anser det därför relevant för vår yrkesroll att ta reda på varför killar och tjejer väljer olika instrument, detta för att synliggöra om och hur vi som lärare påverkar eleverna i deras val av instrument. Eftersom vi båda spelar/undervisar i historiskt mansdominerade instrument ser vi det som extra viktigt att belysa problematiken mellan de normer och värderingar som finns i samhället och hur det ser ut på musikskolorna.

Syfte och frågeställning

Syftet i detta examensarbete är att undersöka om könsfördelningen beträffande val av instrument fortfarande är kraftigt snedfördelad i musikskolan, samt att undersöka om det finns några tydliga faktorer som påverkar valet.

I arbetet har vi utgått från följande huvudsakliga frågeställningar:

- Varför väljer killar och tjejer så tydligt olika instrument?

Tidigare studier visar att fördelningen mellan instrument och kön skiljer sig markant.² Egna erfarenheter påvisar också detta. Tjejer väljer generellt flöjt, piano, stråk och sång medan killar föredrar gitarr, bas, bleckblås och trummor.

- I vilken utsträckning påverkar musikskolan val av instrument?

Vid en instrumentförevisning visar musikskolans lärare upp olika instrument genom att spela och förevisa instrument för intresserade barn och ungdomar. Dessa kan, om de vill, testa att spela och känna på de olika instrument som verkar intressanta. Framställs fiol och elgitarr lika vid en sådan här demonstration? Kan valet av låt/genre påverka mottagarens uppfattning av instrumentet?

- Arbetar musikskolor aktivt för en balanserad könsfördelning?

Finns det en arbetsplan för kvotering, både gällande personal men kanske främst elever, ifråga om instrument? Är det skolans sak att gå in och styra i den rådande fördelningen? Hur ser eleverna på en manlig flöjtlärare eller en tjej som ska lära ut elgitarr? Får vi olika bilder av instrument beroende på vilka personer som lär ut dem?

¹ Lpf 94, s. 3

² Lokhorst, 2004

MATERIAL OCH METOD

Examensarbetets empiriska material utgörs framförallt av en enkätstudie. Som komplement till den har vi även brett ut att få in statistik från de skolor där vi gjort enkätstudien. Statistiken använder vi för att jämföra med resultatet från enkäten för att se hur elevernas svar förhåller sig i relation till statistiken samt för att kunna se hur könsfördelningen ser ut på hela skolan. Den teoretiska delen utgörs av ett flertal, för vår undersökning relevanta, böcker och tidskrifter.

Enkätstudien

Vår enkät har riktats till barn/ungdomar som tar lektioner på musikskolan. Enkäten har distribuerats till två olika skolor i landet. Den ena, Ulricehamns Musikskola, är en medelstor musikskola som ligger i en småstad cirka tio mil utanför Göteborg. Skolans upptagningsområde omfattar ungefär 20 000 invånare och musikskolan undervisar cirka 600 elever varje vecka. Den andra skolan, Mölndals Kulturskola, är en stor skola med cirka 1200 elever som undervisas varje vecka. I upptagningsområdet bor det ungefär 58 000 invånare. De båda skolorna har undervisning på många olika instrument.

Med tanke på examensarbetets omfång har vi valt att begränsa vår enkätundersökning till att omfatta fyra olika instrument. Två av dessa är historiskt sett stereotypiskt kvinnodominerade instrument och två dito mansdominerade. På tjejsidan har vi valt tvärflöjt samt piano och på killsidan elgitarr samt slagverk, vilket för det mesta innebär trumset. Vi bestämde oss för att skicka ut 200 enkäter totalt, 100 per skola fördelat på 25 per instrument. På varje skola valdes fyra lärare/lärarinnor ut som undervisade på ovan nämnda instrument. I Ulricehamn blev det tre män och en kvinna, i Mölndal blev det likadant. Det var inget medvetet val, utan blev så på grund av att vi behövde ha lärare som undervisade minst 25 elever på sitt instrument.

Till skolan i Ulricehamn skickades enkäterna via post till musikledaren, som i sin tur vidarebefordrade dessa till överenskomna lärare. Till Mölndal åkte vi med enkäterna och delade ut dem själva till berörda lärare. Samtliga lärare/lärarinnor hade sedan som uppgift att distribuera enkäterna vidare till eleverna. Inget särskilt urval skulle göras utan enkäterna delades ut tills de var slut. Lärarna ombads också att ta emot enkäterna efter ifyllnad. Enkäterna kom skolorna tillhanda fredagen den 17 november och sista inlämningsdag för eleverna var satt till 1 december. Vi satte detta datum för att vi skulle hinna behandla alla enkäter och ta med dem i undersökningen.

Enkäten utformades så att den skulle ge oss så mycket information som möjligt. De enda ja- och nej-frågorna som fanns med var de frågor som skulle utröna huruvida eleverna tog lektioner på de instrument de angivit att de spelade, och om de varit på en prova-på-dag på musikskolan. Vi hade även en kryssfråga som gällde vilket kön elevernas eventuella lärare hade.

Då eleverna inte var myndiga ställdes en informationsblankett till målsman med en kort text som beskrev undersökningen samt vad den skulle gå ut på. Den underströk också att enkäten skulle komma att behandlas helt anonymt och att en

underskrift av målsman var nödvändig för att tillåta barnets medverkan. Informationsbladet var häftat med enkäten för att lätt kunna separeras och därmed göra undersökningen anonym. Utskicket i sin helhet finns som Bilaga 1.

En reflektion i efterhand är att vi kanske skulle ha ändrat frågeformuleringen på den sista frågan då vi hade hoppats att svaren skulle vara mer utförliga. En bättre formulering hade varit: Brukar du uppträda? Om Ja, i vilket/vilka sammanhang och med vem/vilka? Detta tror vi hade gett mer utförliga svar som blivit lättare att tolka.

Statistik

Till de båda skolorna skickades även en förfrågan om att få in statistik för hösten 2006 för att möjliggöra jämförelse av fördelningen mellan kön och instrument på de två skolorna. Det är intressant att se förhållande mellan skolorna dels för att de har olika upptagningsområden, dels för att de skiljer sig åt i storlek. Statistiken har även jämförts med de enkätsvar vi fått in för att möjliggöra utförligare analyser av könsfördelningen i skolan.

Då vi endast varit intresserade av att undersöka förhållandet mellan instrument och kön bad vi endast att få dessa parametrar. Från Ulricehamn lämnades en sammanställd lista uppdelad på instrumentgrupper och kön. Antal tjejer respektive killar var även angett i procent. Från Mölndal fick vi en lista som var sorterad efter lärare. Lärarens samtliga instrument var specificerade med antal elever uppdelade per kön. Vi gjorde en egen sammanställning baserad på mallen vi fått från Ulricehamn, vilken vi har använt för att det skulle bli enklare att jämföra statistiken skolorna emellan. De båda statistiska tabellerna, Ulricehamns och Mölndals, återfinns som Tabell 1 och Tabell 2 i kapitlet Resultat.

Vi har även skickat e-post till Göteborgs Symfoniker (GSO), Kungliga Filharmonikerna (KF) och Malmö SymfoniOrkester (MSO), i vilket vi beskrev vårt arbete samt frågade efter könsfördelningen i orkestrarna. Men detta ville vi samla in uppgifter om hur det ser ut i professionella sammanhang med musiker då vi tror att förebilder är viktiga.

Från GSO fick vi svaret att någon sådan sammanställning inte fanns men att vi kunde göra en själva med hjälp av deras hemsida. Från MSO och KF fick vi statistik men dessvärre dröjde det så vi hade redan med hjälp av hemsidan sammanställt den statistiken själva. Statistiken återfinns som tabell 3 i resultatkapitlet.

Vi tittade även på Wienerfilharmonikernas hemsida för att se hur många kvinnor de har. Tyvärr var det svårt att tyda då vi inte kunde avgöra huruvida vissa tyska namn tillhörde en kvinna eller man. Vi skickade då e-post även till dem och frågade vänligt efter statistik över detta. Dessvärre fick vi aldrig något svar.

TEORETISK ANKNYTNING

Historiskt

De könsstrukturer som vi försöker arbeta bort idag sträcker sig flera hundra år tillbaka i tiden. I det flesta samhällen har mannen ansetts som norm och kvinnan som det avvikande. Det finns naturligtvis undantag men detta gäller definitivt för det västerländska samhället, där vårt arbete har sin utgångspunkt. Mannen har alltid varit familjens överhuvud och kvinnan har varit underordnad honom. Det har varit männens uppgift att försörja och skydda familjen medan kvinnornas uppgift har varit att ta hand om hem och barn. Den här generaliseringen gäller kanske inte de lägsta samhällsklasserna. Många av dagens yrken var för hundra år sedan helt otänkbara att en kvinna skulle kunna inneha. Eva Öhrström skriver i sin avhandling att under denna tid var, enligt samhällets syn, en kvinnas högsta målsättning att bli gift. På så sätt så säkrade hon försörjning och status då en kvinna automatiskt, i de högre samhällsklasserna, fick samma status som sin man.³

Som alltid finns det människor som går emot strömmen och så även då. En del kvinnor valde att satsa på sin egen karriär istället för giftermålet som var det uttalade målet från samhället. För de kvinnor som valde den egna vägen fanns det inom musiken två alternativ. Antingen kunde de bli sedda och uppskattade som sångerskor. Som sångerska uppträdde de i finare societetssammanhang. Om de blev erkända kunde de även få förmånen att uppträda på operascenerna. Det var dock svårt och endast några få förunnat. De kvinnor som lyckades prisades som skönsjungande änglar och Madonnor med överjordiska drag. En del kvinnor som inte kom så långt med sin karriär jämfördes istället med prostituerade.⁴

Det andra alternativet en kvinna hade var yrket som musiklektörinna. Oftast var hon då anställd privat, som guvernant, hos en borgarfamilj. Där undervisade hon familjens barn, i hemmet, eftersom de då blev bättre förberedda för fortsatta högre studier. Undervisning skedde i språk och musik men även andra kombinationer med musik var vanliga. Gemensamt för dessa båda yrken var att när och om kvinnan gifte sig så fick hon sluta sin tjänstgöring. En hustru förväntades tjäna sin man och kunde därför inte ha ett arbete också, menar Öhrström.⁵

Instrument

Enligt musikforskaren Margaret Myers som har skrivit en avhandling om kvinnliga musiker och orkestrar i Europa, har kvinnor haft svårt att få ett erkännande som instrumentalister inom musiken. Det ansågs länge inte kvinnligt att spela och därför var de oftast exkluderade från orkestrar. De kvinnor som ändå valde att ha sitt instrument som sitt levebröd var hänvisade till underhållningsmusik, exempelvis på restauranger. Filharmoniska orkestrar var inte tänkbart för en kvinna vid 1900-talets början.⁶ Detta har levt kvar länge och så sent som 1997, efter påtryckningar från Österrikes regering, beslöt Wienerfilharmonikerna

³ Öhrström, 1987, s. 34

⁴ ibid, s. 35

⁵ ibid, s. 33

⁶ Myers, 1993, s. 1

(WFO) ”att acceptera kvinnor i orkestern.”⁷ Musiker ur WFO uttalade sig också i termer som att det inte enbart handlar om spelskicklighet utan också om att musiken har en andlig mening.⁸ De svenska historieskrivarna Julius Rabe och Gunnar Jeanson, författare av boken *Musiken genom tiderna*, delade, enligt Tobias Pettersson, denna mening.

Uppfattningen av människan som en ’andlig’ varelse hade varit en spridd idé bland de bildade klasserna, i Sverige och utomlands, sedan 1800-talet. Idén om människan som en andlig varelse var politiskt verktyg för borgerligheten, inte minst för dess män. Bland annat kunde kroppsarbetande grupper uteslutas ur definitionen av det sant mänskliga, liksom alla kvinnor. Dessa betecknades som ’kroppsliga’. Med andlighet som verktyg skapade även bildade män hierarkier inbördes, inte minst genom att andligheten igenkändes genom vissa typer av kunskap.⁹

Till denna kunskap räknade man konstmusik och konstmusikhistoria. Även inom jazzkulturen, som växte fram i början av 1900-talet, fanns det likartade värderingar angående kvinnor och män. Kvinnorna tilläts inte heller här medverka i orkestrarna annat än som sångerskor. Deras status då var lika mycket sexsymbol som sångerska. De hade dessutom sämre betalt än sina manliga medmusiker och fick utstå mycket sexuella trakasserier. Jämför även med musikforskaren Lars Lilliestams bok *Musikliv – vad människor gör med musik – och musik med människor*. Han tar där upp flera aspekter av genus, bland annat det faktum att kvinnor i hög grad har utelämnats ur musikhistorien. Han skriver även att ”vi inte bara gör åtskillnad mellan vilka aktiviteter som män och kvinnor bör ägna sig åt utan också att de manliga nästan alltid värderas högre än de kvinnliga”.¹⁰

Det fanns dock två perioder under 1900-talet då kvinnliga musiker fick medverka i orkestrarna. Under första och andra världskriget var de flesta män ute på fältet, som soldater eller militärmusiker. Underhållningsorkestrar i städerna hade då väldigt svårt att få full besättning i sina stämmor varför kvinnorna tilläts vara med och spela.¹¹ När krigen tog slut fick kvinnorna lämna plats för männen igen och allting blev som förut.¹²

Enligt Åsa Bergman är piano det enda instrument, förutom sång, som det har varit accepterat att kvinnor spelar. På 1800-talet, men även på 1900-talet, var pianot en statussymbol i det borgerliga samhället, och att ha en pianospelande dotter ansågs som ett bevis på att familjen hade det gott ställt. ”Pianot ansågs passa kvinnorna bra eftersom de kunde sitta med fötterna ihop och spela med ett vackert leende.”¹³ Det viktiga var inte hur man spelade utan att man spelade. Att kunna spela piano ansågs därför förhöja en kvinnas skönhet. En koppling till detta inom jazzmusiken är att kvinnorna även där fick spela piano. Skälet till detta var att de ofta var bättre notläsare än sina manliga kollegor och att ”pianot var ett accepterat instrument.”¹⁴

⁷ Broman, 1997, nr 1, s. 9

⁸ ibid

⁹ Pettersson, 2004, nr 1, s. 10

¹⁰ Lilliestam, 2006, s. 165

¹¹ Forslund, 1997, nr 2 och 3, s. 4-5

¹² Forslund, 1997, nr 4, s. 4-5

¹³ Bergman, 2001, s. 23

¹⁴ Forslund, 1997, nr 2, s. 4-5

Kvinnor har spelat i alla tider. Då kvinnorna inte fick medverka i "vanliga orkestrar" bildades damorkestrar. Orkestrarna kunde vara både av filharmonisk karaktär och rena jazzband. Dessa behövde dock inte vara helt enkönade, utan när majoriteten var kvinnor, så fick hela orkestern gå under namnet damorkester. Genom att lägga till prefixet "dam" markerade man skillnaden gentemot de "vanliga" orkestrarna. Dam, i det här fallet, blev någonting som gick emot det normala. När vi jämför med dagens forskning så har Lars Lilliestam kommit fram till samma resultat. Han menar att vi säger gitarrist, basist, trummis etc. men så fort det är en kvinna som trakterar instrumentet kommer prefixet "kvinnlig" in. Man pratar således om kvinnlig gitarrist, kvinnlig basist, kvinnlig trummis. Man skriver aldrig gitarrissa, basissa eller trummissa. Sången är ett undantag. Där heter det sångare, som beteckning för en man som sjunger och sångerska, när det är en kvinnlig dito.¹⁵

Könsstrukturer idag

I den statliga förordningen Lpo94 (*Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*) står det att, "skolan skall aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter" samt "skolan har ett ansvar att motverka eventuella könsmonster".¹⁶ Dessa grundläggande värden måste man, enligt skollagen, som lärare följa. Det enda instrument som kvinnor historiskt sett har blivit lika högt ansedda i som sina manliga kollegor är sång.¹⁷ Skälet till detta är att män och kvinnor inte sjunger i samma oktav. Man kan då räkna dem som två olika instrument som inte vanligtvis konkurrerar med varandra, utan istället kompletterar varandra. Kvinnorna har alltså inte utgjort något hot gentemot männen.

En vanlig syn inom dagens rockmusik är ett band bestående enbart av manliga musiker och en sångerska. Rock är en manlig tradition som anses spegla sexualitet. I en studie av Simon Frith och Angela McRobbie lanseras begreppen *Cock rock* och *Teeny bop*.¹⁸ Cock rock är beteckningen på "musik som laddas med aggressiv, manlig sexualitet", Teeny bop handlar mer om en kvinnas sexualitet.¹⁹ Den manliga sexualiteten, Cock rock, handlar mycket om kontroll och dominans. Texterna är oftast skrivna utifrån en agerande "jag" form och är "aggressiva, råa och inte sällan kvinnofientliga".²⁰ Teeny bop, eller soft rock, som är en annan beteckning på samma slags musik, blir mer kvinnlig eftersom texterna oftare handlar om känslor som exempelvis ensamhet, saknad eller frustration.²¹ Värt att notera är att Frith & McRobbies studie, som både Bergman och Lilliestam refererar till, är från 1978 och kan ses som en första studie om manligt och kvinnligt inom rockmusiken. Dess relevans för dagens musikvärld kan därför diskuteras.

¹⁵ Lilliestam, 2006, s. 165

¹⁶ Lpo94, s. 4

¹⁷ Myers, 1993, s.1

¹⁸ Bergman, 2001, s. 21

¹⁹ ibid, s. 21

²⁰ Lilliestam, 2006, s.165

²¹ Bergman, 2001, s. 21

Eftersom rockvärlden har varit så mansdominerad har kvinnor haft väldigt svårt att slå sig in där även i vår tid. Mannen ses alltid, eller nästan alltid som subjekt. Mannen kan anspela på sin sexualitet och ändå anses som den kontrollerande parten. Kvinnorna däremot blir ofta och väldigt lätt sedda som objekt. Kvinnliga musiker får ofta kommentarer om sitt utseende istället för sin musikaliska insats. Det är vanligt att en kvinna blir dömd efter hur hon ser ut och inte hur hon spelar. Männen har oftast inte dessa problem utan blir bedömda efter framträdandet, vilket flera forskare kommit fram till. Männens utseende bedöms också men det hålls åtskilt från själva musicerandet.²²

Band och tjejband

Som vi skrivit tidigare räknas mannen som norm i samhället. Lilliestam skriver om prefix som läggs till för att bestämma huruvida det är en man eller kvinna som trakterar instrumentet.²³ Då kvinnor medverkar i ett rockband ses hon ofta som en sämre musiker av männen. Hon får också ofta inta en roll som är i bakgrunden och misstas inte sällan för att vara en ”flickvän till någon av de manliga bandmedlemmarna”.²⁴ Kvinnan behöver också arbeta betydligt hårdare för att bevisa att hon är en duktig musiker. Åsa Bergman menar också att kvinnor har sämre självförtroende, vilket medför att de inte tror på sig själva, och därför inte spelar rockmusik lika mycket som män.²⁵

När en tjej bestämmer sig för att börja spela rockmusik på allvar söker hon ofta upp någon annan tjej som vill samma sak. Historiskt sett har det funnits en mängd orkestrar med enbart kvinnliga musiker men betydligt färre där det varit både män och kvinnor som spelat ihop. Detsamma gäller även nu. De rockgrupper som startas blir ofta helt enkönade om det är kvinnor som spelar instrumenten. Det finns olika teorier om varför det blir så här och kunskapen om teknisk apparatur anses vara en. Bergman skriver om vilken inställning tjejer har till teknisk utrustning. Tjejer motiveras sällan i unga år att leka med tekniska saker i lika hög utsträckning som killar. Tjejerna har redan innan de startat bandet kommit efter då de inte har den kunskap som kanske behövs för ändamålet. De känner sig antagligen ovana inför situationen och drar sig hellre till enkönade grupper där alla ligger på samma nivå och kan utvecklas tillsammans.²⁶

Att kvinnliga instrumentalister drar sig till helt enkönade miljöer märks väldigt tydligt i dagens musikvärld. Sahara Hotnights, Drain och Bond är exempel på band helt bestående av kvinnor. Det finns självklart undantag från detta. Ett är tv-programmet *På Spåret* där husbandet som ackompanjerar Triple & Touch består av två kvinnor och två män och trummisen och en av pianisterna är kvinnor. Ett annat är hårdrocksbandet Lordi där keyboardisten är en kvinna. Andra konstellationer av band som innebär en mixning av könen är sådana där medlemmarna är syskon. I ett band startat av syskon får medlemmarna spela det instrument de kan eller ett instrument som behövs, till exempel spelar kanske ett av syskonen piano i bandet. I en av låtarna som de spelar behövs kanske en andra

²² Bergman, 2001, s. 22

²³ Lilliestam, 2006, s. 168

²⁴ Bergman, 2001, s. 26

²⁵ ibid

²⁶ Bergman, 2001, s. 18

gitarr. Istället för att ta in en extra musiker lär sig, i det här fallet, pianisten att spela gitarr till de låtar som kräver det. Ett liknande exempel är en saxofonist i ett band som på en låt ombeds att spela tvärflöjt då bandmedlemmarna enas om att det passar bättre. Det irländska bandet The Corrs är ett exempel på band där medlemmarna är syskon. En fördel med detta kan vara att musikerna i bandet lär sig spela flera instrument. Möjligheten till variation inom musiken blir större då fler instrument finns att tillgå.²⁷

²⁷ ibid

RESULTAT

Vi har delat in resultatkapitlet i tre delar. Först går vi igenom resultatet av enkäten. Den delen har flera rubriker då vi i stort sett gett varje fråga en egen rubrik. Under rubriken statistik presenterar vi de sammanställningar beträffande instrumentgrupp och kön som vi fått från de två musikskolorna. Sist kommer statistik från svenska symfoniorkestrar gällande könsfördelningen. Vi tolkar fortlöpande materialet utifrån egna funderingar, åsikter och iakttagelser.

Enkätundersökning

Då lärarna vid skolorna hade svårt att få in enkätsvaren till vårt utsatta datum (1/12) flyttades sista inlämningsdatum fram en vecka och blev således den 8/12. Av de 200 enkäterna som delades hade vi den 8/12 fått tillbaka 83 stycken. Av dessa var det fem stycken enkäter som inte hade namnunderskrift ifrån målsman vilket gjorde att vi ej kunde ta med dessa i sammanställningen. Totalt har vi alltså 78 enkätsvar som vi baserar vårt resultat på. De båda skolorna meddelade dock att alla enkätsvar antagligen kommer att komma in men att det antagligen kommer att dröja lite mer i tid.

Av dessa 78 svar kom 44 stycken från Ulricehamns Musikskola (UM), 20 stycken från killar och 24 stycken från tjejer. Resterande 34 enkätsvar kom från Mölndals Kulturskola (MK). 20 stycken från tjejer samt 14 stycken från killar. Procentuellt sett har 44% killar och 56% tjejer svarat. Detta överensstämmer med den statistik vi fått in över antalet inskrivna elever HT-06. Svarsfrekvensen har alltså varit lika hög bland killar och tjejer. (Se vidare under rubriken statistik här i resultatdelen). Den yngste som fyllt i vår enkät är född år 1999 och den äldste som fyllt i är född år 1988. De flesta av eleverna är födda i mitten av 90-talet.

Enkäten inleddes med två frågor, den ena om kön och den andra om vilket år man var född. Därefter följde frågor om vilka/vilket instrument de spelade, om de fick undervisning och vilket kön deras eventuella lärare hade. Sedan följde ett antal frågor med öppna svar.

Intresse

Den första frågan handlade om varför man började spela. 32% hade svarat att de började spela eftersom de tyckte det verkade roligt. 29% angav att det var familjen som spelade en stor roll. De hade syskon eller föräldrar som spelade och ville därför också lära sig att spela. I många fall var det samma instrument som familjemedlemmen spelade och en del hade också den som förebild. Många har också angivit att de tycker om musik, vilket kan vara bra, och därför ville lära sig spela. Vad som hade gjort att personen ifråga tyckte om musik har vi inte fått fram men orsakerna till det är antagligen lika många som svaren. Andra svar som också kommit in är: häftigt, coolt, vill spela i band och sex personer hade svarat att anledningen var att en kompis spelar. En kille hade svarat att han ”behövde [skaffa sig en] hobby”.

För att ett intresse ska uppstå måste man på något sätt komma i kontakt med företeelsen. Det är därför inte så konstigt att eleverna tar efter sin familj då det är

hemma de spenderar mycket av sin tid. Skolan bidrar också med att vidga vyerna för eleverna, då det är där de ofta får kännedom om nya saker. TV och media har endast tre personer angivit som anledning till varför de börjar spela. Detta förvånar oss då vi trodde dessa skulle få en högre svarsfaktor. Idag sänds många musiktävlingsprogram på TV. Det finns två huvudtyper av program där den ena är ett där man ska prestera musikaliskt (*Idol*, *School of Rock*, *Fame Factory*) och den andra har frågekaraktär (*Så ska det låta*, *Doobidoo*, *Sing-a-long*). Då vi uppfattar att dagens ungdom tittar mycket på TV tycker vi att det borde påverka mer i deras val att börja med musik. På vår egen VFU var det många i högstadiet som uttryckte en önskan om att bli artister. De flesta vill uppnå detta genom att vara med i TV-programmet *Idol*, då de ser detta som den enklaste vägen till att lyckas. Vi tror att barn/ungdomar blir påverkade av media på flera sätt. En del sätt är antagligen av en sådan karaktär att det inte nödvändigtvis behöver avspeglade sig i deras musikintresse. Det kan handla om klädstil, politiska åsikter eller andra attityder.

Instrumentvalet

På frågan varför man väljer ett instrument är svaren spridda. 25% av det totala antalet svarande angav att deras instrumentval berodde på att det var roligt. Vi antar att de betyder att det var roligt att spela på instrumentet. Både killar och tjejer tyckte i lika stor utsträckning att roligt var en anledning. Relativt många, 24%, skrev att de tyckte om instrumentet. En del hade specificerat det mer med kommentarer såsom "klarinett låter så gött" som en kille från UM skrev. En tjej som spelar piccolaflöjt i MK skrev "låter vackert".

På det stora hela kan vi säga att det handlar om ett intresse för musik, vilket knyter an till föregående fråga. Några enstaka har svarat att föräldrar har valt instrument åt dem. Av alla svar som kommit in tolkar vi det som att de flesta har valt instrument utifrån ett intresse som har skapats.

Hur intresset har skapats varierar. Att komma i kontakt med företeelsen är nyckeln. Detta märks på de elever, som vi skrivit tidigare, som har någon/några i familjen som spelar. Musik blir något som förekommer ofta hemma. Detta kan jämföras med en idrottande familj då barnen antagligen kommer att utveckla sitt intresse för idrott. Andra svar som vi fått in hänger samman med att de eleverna vill skapa sig en identitet genom instrumentet då de skrivit "häftigt" och "coolt" som anledning till varför de valde instrumentet. En tjej som spelar i UM skrev "min musikidol spelar gitarr och då ville jag me börja". Samma tjej hade angivit Avril Lavigne som idol. Hon är en rockartist som sjunger och spelar gitarr. Några informanter har även svarat att instrumentet redan "fanns hemma". Det är nog väldigt vanligt förekommande att det är så det går till. Det kostar en del pengar att köpa instrument och då är det möjligt att föräldrarna tycker att det redan finns ett instrument som går att spela på. Det måste dock inte vara det som är anledningen. Det instrument som eleverna har kommit i kontakt med hemma kanske har väckt deras intresse och därför vill de spela just det instrumentet.

Förebild

De nästföljande två frågorna i enkäten behandlar huruvida man har någon/några förebilder, den första mer generellt inom musik, medan den andra mer specifikt handlar om huruvida man har någon/några förebilder som spelar samma instrument som en själv.

42% av eleverna har angivit någon artist som förebild som svar på den första mer generella frågan. Det mönster vi ser är att det handlar om ”vanliga” artister som ofta syns i media. De vanligaste svaren är Robert Wells, Metallica, Blink 182, Carola, Green Day och Red Hot Chili Peppers. Vi ser en tydlig skillnad mellan killar och tjejer. Killarna svarar generellt med lite ”tyngre band”, exempelvis Metallica, Blink 182 och Green Day. Tjejerna svarar med lite ”lättare” artister. Många skriver att de har ”många sångare” som förebilder men specificerar det inte mer än så vilket gör det svårt för oss att veta vilket typ av sångare/sångerska det handlar om. Vi tror dock, baserat på dem som har svarat, att det handlar om artister inom pop och schlagervärlden. De tjejer som har angivit artister har skrivit Lars Winnerbäck, Carola, Åsa Jinder, Maria Carey och Celine Dion.

Det finns självklart de som avviker ifrån ovanstående. En kille skrev att han ”gillar musiktävlingar”. Han har angivit ”Tomas Ledin, Magnus Uggla och andra schlagermusiker”. Man kan då tänka att han kopplar samman den sortens musik som de artister han skrivit upp spelar med schlager. Att han gillar musiktävlingar har säkert att göra med att det idag finns många olika sorters tävlingar inom musik på tv. Där spelas det ofta lite snällare pop- och rockmusik och ofta med de artister han har angivit. Som vi nämnt tidigare var det en tjej som skiljde sig från mängden. Hon skrev att hon hade valt samma instrument som sin idol, Avril Lavigne och därför spelade elgitarr.

Många, ca 25%, har svarat nej på båda frågorna om förebilder. Beror detta på att de inte har några förebilder? Mer sannolikt är att de helt enkelt inte kom på någon att skriva när de fyllde i enkäten. Man vet själv att man kan behöva lite betänketid när det gäller den här mer specifika typen av frågor.

Nästan 24% hade angivit att de hade en familjemedlem som förebild. Som vi skrivit tidigare så var det vanligt att de barn som hade en familjemedlem som spelade, ofta valde samma instrument. Det blir då naturligt att man tar familjemedlemmen som förebild. En kille skrev ”min bror, som just varit på USA-turné”, en tjej skrev ”min mamma som är kyrkomusiker” andra har skrivit ”min pappa” och ”min syster”.

Sex stycken ifrån MK har angivit att deras lärare är en förebild. I UM fanns det ingen som skrivit detta. Vi är lite förvånade över att det är så få. Läraren borde vara den person som är lättast att identifiera sig med eftersom man träffas regelbundet. Läraren är mycket bättre på instrumentet, kan motivera till spel samt känner eleven. Eleverna kanske inte ser sin lärare som en förebild för att man ”känner” honom eller henne. Läraren är en vanlig människa och har inte heller den idolstatus som många av artisterna har. Det är kanske viktigt att ha en ”känd” förebild, en förebild som är lite spännande och som är lite avlägsen. Man ska inte känna sin förebild personligen; Då blir han eller hon inte en förebild utan bara en person man känner.

Prova-på-dag

54% av eleverna vid MK och UM har varit på en så kallad prova-på-dag (PPD). En PPD är en form av öppet hus vid musikskolan. Då finns de flesta lärare och instrument representerade för förevisning. Den riktar sig framför allt till blivande elever och information brukar gå ut till alla grundskolor, år 2–3, i kommunen. Eleverna får då tillsammans med en förälder gå runt till de instrument de tycker verkar intressanta och prova på att spela dem. Tanken är att eleverna ska få se och prova på flera olika instrument innan de bestämmer sig för vilket de vill spela.

53% av killarna skrev att de varit på en PPD. De flesta hade tyckt att den varit rolig och spännande. ”Kul när man får testa hur det är att spela sitt önskeinstrument” skrev en kille ifrån MK och det är just det som är tanken. En skrev ”Det är roligt att gå runt och prova på olika instrument” en annan ”Det var kul men det var mycket folk”. Att det är mycket folk kan både vara positivt och negativt. Det positiva är ju att många barn/ungdomar kommer till musikskolan. Det negativa kan vara precis som en kille skrev att det var mycket folk. Man kanske inte orkar vänta på att få provspela utan väljer de instrument som har kortast väntetid. Endast en kille skrev ”tråkigt, roligare att vara hemma”. Samma kille hade även svarat att det var hans föräldrar som ville att han skulle spela ett instrument. Det är kanske inte så konstigt att han tyckte det var tråkigt eftersom han antagligen inte hade något intresse för instrumentspel.

55% av tjejerna har varit på en PPD. Till skillnad från killarna, som var jämt fördelade mellan MK och UM, var det stor skillnad i tjejgrupperna. På MK var det 70 % av tjejerna som hade varit medan det endast var 42% på UM. Tjejerna tyckte precis som killarna att PPD var roligt och spännande. Många har även svarat att det var då de för första gången fick prova att spela det instrument som de sedan valde. Andra var kanske inställda på att börja lära sig ett visst instrument men tänkte sedan om efter att ha provat fler instrument. En tjej på MK skriver ”på provdagen var jag inställd på att börja [på] elbas men elgitarr var roligare”. I UM skrev en tjej ”det är lättare att bestämma sig för vilket instrument man vill spela om man är osäker”. En annan skrev ”Det var så längesedan så jag kommer inte ihåg, men förmodligen var den bra för jag började sedan”.

46% av de tillfrågade eleverna har inte varit på en PPD. Vi tror dock, som vi har skrivit tidigare, att intresset styrs av den miljö som man växer upp i. När vi jämför svaren på den här frågan med svaren på frågan om varför de började spela kan vi se en tydlig trend. De som inte har varit på en PPD har oftast angett familjen (mamma, pappa eller syskon) som svar på frågan om varför de började spela. Är det så att dessa elever valde att inte gå på en PPD för att de redan bestämt vilket instrument de ville spela? Vi tror att det är så då dessa elever antagligen redan har ett eller flera instrument hemma och någon familjemedlem som spelar. Enligt vår studie så väljer dessa elever ofta ett instrument som någon i familjen redan spelar. Vi anser att det är synd att dessa elever inte går på PPD, då de kanske hade upptäckt ett annat instrument som de tyckte verkade roligt, och på så sätt kunde de ha breddat sitt musikintresse och upptäckt nya saker. Som vi skrivit tidigare har antagligen instrumentet de haft hemma, eller kommit i kontakt med, väckt barnens intresse.

Rockband och orkester

I de två sista frågorna på vår enkät ville vi veta om eleven spelade tillsammans med andra samt om han/hon brukade uppträda. Ett uppträdande kan ses som ett slutmål efter alla övningstimmar man har lagt ner. Lönen blir när man får ta emot alla applåder efter en konsert med orkestern eller ett gig med sitt rockband.

Hela 55% av informanterna i vår studie svarade nej på frågan om de spelar tillsammans med andra. Mer än hälften spelar alltså inte tillsammans med någon. En del av eleverna hade svarat nej på frågan men med en kommentar att de var två, och vissa tre, i sin undervisningsgrupp på musikskolan. Gruppundervisning är väldigt vanlig idag, och där spelar man tillsammans, men det är inte riktigt på samma sätt som om man spelade i en orkester till exempel.

17 stycken (22%) uppgav att de spelade i orkester. De orkestrar som nämndes var Göta Lejons paradorkester, symfoniorkester, blåsorkester, drumcorps, slagverksensemble, rockband och ungdomsorkester. Den tydliga trend vi ser i de svar vi fått in är att de elever som spelar ett blåsinstrument i högre utsträckning spelar tillsammans med andra. Det är inte så märkligt då det oftast behövs fler av samma instrument när det gäller blås- och stråkinstrument. Den instrumentgrupp som var minst representerad var piano. Av alla de elever som hade angivit piano som instrument, var det endast en som hade angivit att hon spelade i ensemble på MK. Ingen av de andra spelade tillsammans med någon annan, eller i någon form av band eller orkester. En tjej på UM skrev att "förra terminen spelade jag lite fyrahänt med en annan elev", och en annan tjej på samma skola skrev "ibland spelar jag med pappa men vi är inget band precis". En kille, född år 1997, som får undervisning i saxofon på UM skrev: "Nej, jag är inte gammal nog." En tjej, född år 1991, som spelar elgitarr på MK svarade "nej, men jag vill börja".

Det är ett stort dilemma med de instrument som vanligtvis bara en person behöver spela i orkester, ensemble eller band. Det är ofta få elever som får möjligheten att få vara med. Alla vill inte spela tillsammans. Det syns tydligt på enkätsvaren men det vore bra om möjligheten fanns för dem som vill. Nio elever på UM och MK svarade att de spelade i rockband. Fördelningen mellan tjejer och killar här var väldigt jämn då 4 tjejer respektive 5 killar skrev rockband. Andra svar på frågan om man spelar tillsammans med andra var: "har spelat" och "spelar ibland". En kille i MK hade även skrivit att "tidigare spelade jag i blåsorkester" men inte angivit någon ytterligare anledning till varför han slutat.

På frågan om de brukar uppträda svarade 16 tjejer och 17 killar nej. Totalt 42% uppträder alltså inte alls. I svaren på den här frågan är det en tydlig skillnad mellan killar och tjejer. Så mycket som 50% av killarna har skrivit att de ej uppträder, jämfört med 36% av tjejerna. De flesta har som svar bara skrivit "nej" men några få har skrivit något utförligare. En tjej, född år 1995 som spelar piano, skrev "nej, det vill jag inte heller".

En anledning till dessa svar kan vara att det är fler tjejer än killar bland informanterna som spelar blåsinstrument. Som blåsare finns det fler orkestrar att välja bland än om man spelar till exempel piano. Det finns både marschorkestrar, storband och symfoniska orkestrar. Som vi skrivit tidigare behövs det flera personer som spelar samma instrument för att få ihop en orkester. Till exempel är

det inte ovanligt med 30 stråkmusiker i en orkester men man ser sällan 30 pianister, gitarrister eller trummisar. Snarare brukar det bara vara en av varje på dessa instrument, om ens det. Med andra ord skulle det behöva startas fler små ensembler där de instrumentalister som inte passar in i de traditionella orkestrarna kan ges en möjlighet att spela.

Av dem som skrivit att de uppträder har 8 stycken, alla på UM, angett ”hemma” som plats för uppträdandet. Av dessa spelar många på födelsedagar och andra fester. Släktkalas är också en tillställning då dessa elever brukar spela. En tjej skrev: ”ibland typ på julafton så kanske jag spelar någon liten sång” en kille skrev: ”nej, bara på födelsedagar och andra högtider”. Endast en skrev mer utförligt om sitt uppträdande. Denna tjej hade tillsammans med en kompis ett coverband som åkte runt och spelade ”på fester, kalas, mässor [och] konferenser”. Samma tjej hade också skrivit att hon ”skriver egna sånger och framför dom”.

Många, 27%, har bara svarat ”ja!”. Hur ofta, var, hur och med vem dessa elever uppträder vet vi inte. Vi kan inte ens tolka vad de menar med sitt svar då informationen är så knapp. En orsak till deras svar kan vara själva frågeställningen: Brukar du uppträda? Den inbjuder till ja- eller nej-svar.

Fem elever har angett att de brukar uppträda i skolan. Sommar- och julavslutningar är de vanligaste sammanhangen. ”Om det är innan sommarlovet eller jullovet så brukar vi ha en träff. Och då brukar vi få spela inför föräldrar” skriver en tjej ifrån UM. En kille från samma skola skriver: ”I skolan och på fritids några gånger”. En tjej ifrån MK skrev: ”ja, inte ofta i musikskolan, men i skolan ställer jag oftast upp”. Det verkar som att de flesta som uppträder gör det inom skolornas regi, antingen inom UM eller MK eller också på den grundskola där de går. Vi tror att det är vanligt med någon form av uppspelning i slutet av varje termin. På en del grundskolor är ibland lärare ifrån musikskolan närvarande vid avslutningarna. Det händer då ibland att någon/några av dennes elever spelar upp ett stycke. Vi tror att det är detta de elever som skrivit att de uppträder i skolan någon gång menar. Vi själva har varit med om detta.

Kommentarer

Sist i enkäten hade vi lämnat plats för eleverna att skriva fritt angående varför de spelar. Av de 78 informanterna var det 21 stycken som hade gjort det. Det utgör 27%. Märkbart är att dubbelt så stor andel av tjejerna som av killarna har skrivit något (34% tjejer mot 17% killar). Generellt sett är det bara positiva kommentarer. Två stycken har dock skrivit att de tycker att lektionstiden är alldeles för kort. En tjej på MK har skrivit ”lite tid på lektionen, bara 20 min” och en annan tjej på UM ”jag tycker att lektionerna är korta. 20 min är lite tycker jag”. Hon har även kommenterat att eleven som har lektion före henne ibland drar över på tiden. Hon skriver inte om hon då får mindre lektion, eller om hon i sin tur drar över på nästa tid så att hela dagen blir lite förskjuten för undervisande lärare. Vi tolkar ändå svaret som att hon får mindre tid då detta inträffar.

Det är glädjande att många av eleverna skrivit positiva kommentarer. En tjej på UM skriver att ”jag tycker att fler ska utbilda sej till musklärare så att man kan spela flera instrument 😊”. Detta är en fin tanke och skulle bara innebära fler

förebilder för eleverna. Andra svar som flera skrivit är ”jag vill bli jätteduktig”, ”jag älskar musik” och ”för att det är roligt”. En tjej på MK skriver ”det är kul, har en bra lärare som lär mig mycket!” En kille på samma skola skriver ”det är roligt på lektionerna”. En del svar relaterar även till det instrument som eleverna spelar och kommentarer som ”jag tycker det är häftigt att genom att trycka på olika knappar och blåsa på olika vis kunna få fram fina låtar och sånger!!!” som en tjej som spelar klarinett skrev. En pianospelande tjej skriver: ”Jag tycker det är kul att spela. Speciellt kända låtar som man känner igen”. Ytterligare en tjej skriver: ”jag tycker att det är väldigt vacker[t] att spela och, många spelar det. Och varje gång man skäner [sic!] sig ledsen eller trött så spelar man piano, och det hjälper”.

I endast en av kommentarerna som vi fått in skrev en tjej att ”jag skulle kanske bli känd”. Vi tycker att det är bra att inte fler har den inställningen i tonåren, att man måste bli känd. De flesta har, som vi har skrivit tidigare, valt instrumentet och börjat spela för att de tycker det är roligt. Det är intresset som måste skapas först och sedan kommer nog tanken med att bli känd. Det är en oerhört liten andel musiker som blir kända på sitt instrument. De flesta som arbetar som yrkesmusiker sitter i orkestrar och blir aldrig ”kända”.

Statistik från skolorna

På UM finns det totalt 599 inskrivna elever HT-06. Av dessa är 246 killar (41%). Således finns det 353 tjejer inskrivna under samma period (59%). MK har 1200 elever inskrivna HT-06. Fördelningen här är 539 killar (45%) mot 661 tjejer (55%). Båda dessa skolor har en övervägande andel tjejer bland eleverna. Sammanlagt har skolorna 1799 elever varav 1014 är tjejer (56%) och 785 är killar (44%). Med enbart dessa fakta borde fördelningen på de olika instrumenten vara att tjejerna har majoritet på samtliga instrument, både på UM och MK. Då vi studerar tabellerna nedan finner vi att så inte alls är fallet. Det skiljer väldigt mycket mellan könen beroende på instrument. Då vi även har samlat flera instrument under grupper syns inte alltid skillnaderna så tydligt. Inom en grupp är det väldigt stor skillnad mellan instrumenten. Träblås är ett exempel på en sådan grupp där det skiljer sig mellan olika instrument.

Ulricehamns Musikskola

Instrument	Pojkar	P %	Flickor	F %	Totalt
Solosång	1	3%	30	97%	31
Blockflöjt	8	15%	44	85%	52
Stråk	18	23%	62	78%	80
Piano	42	28%	108	72%	150
Träblås	28	38%	45	62%	73
Bas	6	67%	3	33%	9
Dragspel	6	67%	3	33%	9
Gitarr	85	69%	39	31%	124
Slagverk	27	71%	11	29%	38
Bleckblås	25	76%	8	24%	33
Summa	246	41%	353	59%	599

Sammanställning gjord 061113 av Gustaf Linder

Tabell 1: Statistik Ulricehamns Musikskola HT-06

Mölnåls Kulturskola

Instrument	Pojkar	P %	Flickor	F %	Totalt
Solosång	5	22%	18	78%	23
Blockflöjt	18	26%	50	74%	68
Stråk	45	22%	162	78%	207
Piano	49	24%	157	76%	206
Träblås	47	27%	129	73%	176
Bas	21	72%	8	28%	29
Keyboard	41	66%	21	34%	62
Gitarr	155	71%	64	29%	219
Slagverk	67	82%	15	18%	82
Bleckblås	91	71%	37	29%	128
Summa	539	45%	661	55%	1200

Sammanställning gjord 061120 av Martin & Markus

Tabell 2: Statistik Mölnåls Kulturskola HT-06

Då UM hade valt att slå ihop vissa instrument till grupper fick vi, som nämnts ovan, göra samma sak med MK för att tabellerna skulle bli enklare att jämföra. Instrument i tabellen betecknar i vissa fall ett instrument och i andra fall flera instrument. Solosång, blockflöjt, piano, keyboard, och dragspel innehåller endast de instrumenten. De övriga beteckningarna i tabellerna innehåller alla flera instrument. Här nedan följer en presentation av vilka instrument som finns med i respektive grupp.

Stråk

Violin
Viola
Cello

Träblås

Tvärflöjt
Piccolaflöjt
Oboe
Klarinett
Fagott
Saxofon (sopran, alt, tenor och baryton)

Bas

Elbas
Kontrabas

Gitarr

Elgitarr
Akustisk gitarr

Slagverk

Trumset
Slagverksinstrument
(mallets, timpani m.m.)

Bleckblås

Trumpet
Trombone
Tuba
Valthorn
Baritone

I likhet med vad tidigare undersökningar har visat²⁸ är det fortfarande en övervägande majoritet killar på instrumentgrupperna gitarr, bleckblås och slagverk. Det är totalt 240 stycken killar som spelar gitarr jämfört med 103 stycken tjejer. Det är mer än dubbelt så många killar som tjejer. Då vi konstaterat att både killar och tjejer väljer instrument utifrån ett intresse innebär detta att tjejer inte intresserar sig så mycket för gitarr som killar gör. Slagverksgruppen är likadan. Det är 94 (78%) killar av totalt 120 elever som spelar slagverk. 26 tjejer (22%) får undervisning i slagverk. Det är samma här, att det verkar som att intresset är lägre bland tjejer om vi utgår från de svar vi fått in på enkäterna.

Inom basgruppen finns det totalt 38 stycken registrerade. Av dessa är 27 stycken killar och då således elva tjejer. Det är flest som spelar elbas inom gruppen, närmare bestämt 30 stycken. Kontrabas trakteras av åtta personer totalt varav endast en är tjej.

I bleckblåsgruppen är det 72% killar och 28% tjejer. Inom denna grupp är det stor dominans med killar på instrumenten trumpet och trombone. Lite mer jämnt är det beträffande tuba och baritone. Killarna har övervikt men nått och jämt. Av de tjejer som spelar ett brassinstrument så är valthorn överlägset populärast. Här har tjejerna majoritet, 58% av dem som spelar valthorn är tjejer. Vad är det som gör att just valthorn är populärt bland tjejer men inte de övriga brassinstrumenten i

²⁸ Lokhorst, 2004

lika stor utsträckning? Vi har inte kommit fram till något svar, men ett antagande från vår sida är att valthorn har mjukare klang än till exempel trumpet och trombone och påminner därmed mer om träblåsinstrument, vilka är väldigt populära bland tjejer.

Stråkgruppen innehåller 287 elever totalt. 224 av dessa är tjejer och utgör alltså 78% av samtliga elever som spelar stråk. Kollar vi per instrument så är tjejerna i kraftig majoritet på alla instrument på MK. Då det är fler tjejer än killar som spelar stråk även i UM är det ganska troligt att det ser ut på samma sätt även här men det är ett antagande från vår sida då vi inte har sådan utförlig statistik från UM. Vi återkommer senare till en jämförelse hur könsfördelningen ser ut i tre professionella orkestrar.

Enligt tabellerna spelar flest tjejer träblås. 129 stycken (73%) av eleverna som spelar något träblåsinstrument på MK är tjejer. På UM finns det 45 stycken (62%) tjejer som spelar träblås. Killarna dominerar i antal på saxofon men betydligt fler tjejer spelar tvärflöjt. Detta gör att sammantaget fler tjejer spelar träblås eftersom de är så många fler som får undervisning på tvärflöjt än de övriga fem instrumenten.

Professionella orkestrar

Nedan följer en sammanställning av den statistik vi har samlat in från Göteborgs Symfoniker (GSO), Kungliga Filharmonikerna (KF) och Malmö SymfoniOrkester (MSO). Då alla orkestrar är symfoniorkestrar finns det ingen som spelar gitarr eller elbas i dem. Trumset förekommer inte heller vanligtvis. Däremot använder man sig av det inom pop och rocktradition vanliga trumsetets olika delar, såsom virveltrumma, basdrum och cymbaler. Man benämner inte heller person/personerna som trummisar utan de heter slagverkare. I de båda tabellerna ovan finns det inte heller någon kategori som heter trummis, utan vi har valt att benämna denna grupp slagverk, fast deras huvudsakliga undervisning sker på trumset.

Siffrorna nedan har vi, som tidigare nämnts, hämtat från orkestrarnas hemsidor.²⁹ Vi har tittat på varje orkester för sig. Vi redovisar i texten både statistiken för varje instrument och för instrumentgrupperna. Då den information vi använder oss av har hämtats ifrån Internet reserverar vi oss för eventuella fel då vi inte kan vara säkra på att den information som finns om musikerna i orkestern är uppdaterad. I samtliga tre orkestrar har även de vakanta platserna utelämnats när det gäller det totala antalet musiker i orkestrarna. En sammanställning av alla data finns nedan i tabell 3.

²⁹ www.gso.se; www.mso.se; www.konserthuset.se

Instrument	GSO		KF		MSO	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Violin	16	18	15	17	9	17
Viola	2	10	5	7	3	5
Cello	3	8	5	6	5	4
Kontrabas	3	6	2	7	0	5
Flöjt	1	3	2	2	2	2
Oboe	0	4	0	4	2	2
Klarinett	1	3	0	4	0	3
Fagott	1	3	0	4	2	2
Horn	3	3	1	5	1	5
Trumpet	0	4	0	4	0	4
Trombone	0	4	0	4	0	4
Tuba	0	1	0	1	0	1
Slagverk	0	6	0	3	0	4
Piano/celesta	0	1	0	1	0	1
Harpa	1	0	1	0	0	1
Totalt	31	74	31	69	24	60

Sammanställning gjord 061220 av Markus & Martin

Tabell 3: Statistik över besättning i de tre största orkestrarna i Sverige

I Göteborgs Symfoniker sitter det för närvarande 105 musiker. 66 stycken av dessa spelar stråkinstrument, och av dessa är 36%, 24 stycken, kvinnor. Fördelningen mellan de olika stråkinstrumenten ser lite olika ut. Violin är nästan helt jämlikt, 34 stycken totalt, varav 16 kvinnor. Den stora skillnaden ligger i violastämman. Endast två av tolv är kvinnor, och dessa är där därför kraftigt underrepresenterade. Platserna på Cello och kontrabas innehas av ungefär hälften så många kvinnor som män. Tre kvinnor spelar cello mot åtta män och tre kvinnor spelar kontrabas mot sex män. Träblås spelar 16 personer och det finns tre kvinnor och tretton män. En kvinna spelar flöjt, en annan klarinett och den tredje fagott. Inom bleckblås finns 15 personer totalt. Av dessa är tre kvinnor och allihop spelar valthorn. Trumpet, trombone och tuba spelas uteslutande av män. Slagverkssektionen består av sex personer och alla dessa är män. Totalt sett finns det 31 kvinnor, 29%, i GSO. Av dessa sitter 80% i stråksektionen. I orkestern ingår också harpa och piano/celesta. Det förstnämnda spelas av en kvinna och piano/celesta av en man.

100 musiker spelar i Kungliga filharmonikerna. Stråksektionen i denna orkester består av 64 personer varav 27 är kvinnor. De utgör 42% av totala antalet och störst skillnad här ses i kontrabasstämman. Där finns det två kvinnor och sju män. I violinstämman sitter 17 män och 15 kvinnor. I violastämman finns det fem kvinnor och sju män och inom cellostämman fem stycken kvinnor och sju stycken män. Träblåssektionen innehåller 16 personer och av dessa är två kvinnor. Båda dessa två spelar tvärflöjt. Endast en kvinna, men 15 män spelar brass. Den enda kvinnan spelar valthorn. I slagverkssektionen spelar tre personer och dessa är

män. Totalt sett finns det även i KF 31 kvinnor, det vill säga 31% av det totala antalet musiker. Av dessa sitter hela 90% i stråksektionen. I KF ingår även harpa och orgel. Harpa trakteras av en kvinna medan en man spelar orgel.

I vår tredje orkester, Malmö Symfoniorkester, spelar just nu 84 personer. Även i denna orkester är fördelningen sned gällande instrument och kön. Inom stråksektionen spelar totalt 48 personer. Av dessa är 17 kvinnor. Inte en enda av dessa 17 spelar kontrabas. Där finns det bara fem stycken män. Inom cellostämman finns det nio musiker och här är fyra män och fem kvinnor. Det är den enda stämman inom någon av våra tre orkestrar, alla instrument inräknade, där kvinnorna har majoritet. Träblåssektionen innehåller i MSO 15 personer. Av dessa är sex kvinnor och nio män. Här spelar två kvinnor flöjt, två kvinnor oboe och två kvinnor fagott. Brassektionen med dess instrument består av totalt 15 personer. Här är fördelningen exakt som i KF. Den enda kvinna som är representerad bland dessa 15, spelar även hon valthorn. Slagverkssektionen består av fyra män. Det totala antalet kvinnor i MSO är 26 och de utgör 30% av det totala antalet. Märkbart här är att endast 58% av kvinnorna sitter i stråksektionen. I MSO finns också harpa och piano/celesta. Båda dessa instrument spelas av kvinnor.

Slår vi samman det totala antalet musiker i dessa tre orkestrar finner vi att 289 personer är anställda vid någon av GSO, KF och MSO. Av dessa är 88 stycken kvinnor, de utgör alltså 30%. Jämför vi dessa siffror med statistiken från musikskolorna blir det väldigt intressant. På MK och UM är fördelningen i procent ungefär 75-25 till tjejernas fördel i både stråk och träblås. I orkestrarna innehas bara 38% av platserna på stråk och 24% på träblås av kvinnor, alltså nästan helt omvänt mot hur det ser ut på musikskolorna. I gruppen bleckblås är det bara 10% kvinnor i orkestrarna jämfört med cirka 25% på musikskolorna

Tyvärr har vi ingen gammal statistik från de båda skolorna. En sådan statistik skulle ha varit intressant att jämföra med för att se om det såg likadant ut för 20-30 år sedan när många av dem som nu sitter i orkestrarna kan ha gått i musikskola. Vad som är mer skrämmande är att inte en enda kvinna finns representerad bland slagverkarna, inte en enda i någon av de tre orkestrarna, och de kvinnor som finns i brassektionerna spelar allihop valthorn. Det är endast inom ett enda instrument förutom harpa, som kvinnorna har majoritet och det är cello i MSO.

ANALYS OCH DISKUSSION

Förebilder

Huvudsyftet i den här uppsatsen är att undersöka om det fortfarande är snedfördelat könsmässigt på dagens musik- och kulturskolor och i så fall, varför är det så?

Att det är snedfördelat har vi konstaterat. Fördelningen är ojäm på ett flertal olika sätt. Killarna är i minoritet totalt sett. Detta har också Åsa Bergman konstaterat när hon synat tidigare studier. Tjejer är i majoritet på kommunala musikskolor och de tar även oftare instrumentallektioner privat. Tittar vi på gruppmusicerande så är tjejerna i stor majoritet när det gäller körverksamhet medan killarna musicerar i egna "band".³⁰ Att det är färre killar på kommunala musikskolor kan bero på många saker. En kan vara att många killar prioriterar sport framför musik. En annan kan vara att killar i högre utsträckning spelar i band på fritiden och då inte har intresse av att gå i musikskola. Detta har vi inte undersökt i vår studie.

Balansen mellan könen är även väldigt ojäm på många instrument. På en del är tjejerna i kraftig majoritet medan andra domineras av killarna. Tjejer får generellt undervisning, som vi konstaterat, i piano, stråkinstrument, träblås och solosång. Killarna å sin sida spelar gitarr, bas, slagverk och bleckblås. Detta resultat har även Ellen van Lockhorst kommit fram till. Hon har också noterat att det finns ett problem med att hitta marknadsföringsmetoder som attraherar killar. Hon skriver att "riktade insatser har lett till fler tjejer i rockgrupperna, men det har varit betydligt svårare att locka killar till fiol, dans och sång".³¹ När sedan musikskolorna utökar sin verksamhet med nya konstformer såsom dans och teater ökar tjejernas majoritet ytterligare. Vad musikskolorna gör för att locka killar till instrument som är tjejdominerade har vi inte studerat, men det skulle vara väldigt intressant om någon ville göra det. Där ligger en av nycklarna till att göra musikskolorna mer jämställda.

Vi ville ta reda på vilka faktorer som påverkar barn och ungdomar i deras val av instrument. Det som vi kan se utifrån vår studie är att barn och ungdomar väljer instrument utifrån ett intresse för instrumentet. Hur uppstår då ett intresse? Vad vi har märkt när vi läst igenom alla svar är att killar och tjejer väljer efter samma premisser. Det vanligaste svaret vi fick var att de valde instrument för att de tyckte det var roligt. Har det bara slumpat sig så att killar tycker att trummor och gitarr är roligt och tjejer tycker tvärflojt och piano? Vi har inget svar på denna fråga men dock några funderingar på vad som kanske kan vara orsakerna.

Det som vi kan se som den största faktorn är musiksmak – helt enkelt vilken musik man föredrar att lyssna på. Vi har tidigare tagit upp Frith & Robbies artikel där de med begreppen "Cock rock" och "Teeny bop" skiljer på vilken musik tjejer och killar lyssnar på.³² Killar lyssnar generellt mer på "tyngre" rockmusik som ofta är gitarrorienterad, vilket innebär att det huvudsakliga ackordinstrumentet i

³⁰ Bergman, 2001, s. 17

³¹ Lockhorst, 2004, s.31

³² Lilliestam, 2006, s. 165

musiken är gitarr. Avsaknaden av klaviaturinstrument (piano) kan därför förklara varför killar hellre spelar gitarr. Tjejer lyssnar ofta på lite ”mjukare” musik av mer så kallad popkaraktär. Den musiken innehåller mer piano och syntar än gitarrer och inte sällan finns det även med stråkinstrument³³. Åsa Bergman menar också:

Att barns könsstereotypa uppfattningar om musikinstrument består beror på att de är djupt kulturellt rotade, och att jämnåriga kamraters uppfattning är viktig för barn när de förhåller sig till musikinstrument och musicerande. Det kan dels innebära social utfrysning när pojkar väljer kvinnliga instrument liksom när flickor väljer manliga instrument. Att flickor i något högre utsträckning än pojkar gör val som ligger utanför vad som är könsstereotyp kan bero på att pojkar redan vid två års ålder distanserar sig från det som är feminint och tar avstånd ifrån det. Hos flickor sker detta mycket senare, först i tonåren.³⁴

Detta innebär att det krävs mod för att gå emot strömmen, och det är tufft att göra som tioåring. Citatet kan även förklara varför det gått lättare att locka tjejer till mansdominerade områden men att det varit svårare att locka killar till kvinnodominerade.

Att det finns förebilder av samma kön är också väldigt viktigt. Inom rockmusiken är det väldigt mansdominerat än så länge. Detta verkar medföra att tjejer har svårare att identifiera sig med musiken. Förhoppningsvis är detta något som håller på att förändras. En ökning av antalet kvinnliga rockmusiker tror vi skulle öka tjejers intresse för rockmusik och därmed intresset för att spela de instrument som normalt förknippas med musiken. Här föreligger dessvärre lite av ett moment 22. Utan förebilder vill inte lika många tjejer spela till exempel elgitarr och utan tjejer som spelar blir det inga nya kvinnliga musiker som kan fungera som förebilder för nästa generation.

Att förebilder av samma kön bidrar till ett ökat intresse visar van Lockhorsts studie där de musikskolor som jobbar aktivt med jämställdhet har haft detta som en punkt på sin agenda och sett tydliga resultat³⁵. Skolorna har bland annat låtit det underrepresenterade könet spela på instrumentdemonstrationer samt synas på bilder i musikskolans broschyrer och på affischer. Även Åsa Bergman tar upp förebilder av samma kön som en viktig faktor för att få tjejer att välja utanför det strikt könsstereotypa³⁶. Vi tror att detta även gäller för att få killar att välja till exempelvis tvärföljt.

I vår studie märks detta inte lika tydligt. På frågan om eleverna har någon förebild som spelar samma instrument som de själva är det bara två av tjejerna, som spelar mansdominerat instrument, som har angett en kvinna som sin förebild. Den ena har skrivit Avril Lavigne och den andra har angivit sin syster som sin förebild. Värt att notera är att av de tjejer som spelar kvinnodominerade instrument är det endast en som har angett en kvinna på samma instrument som de själva spelar som förebild. Varför inte fler har angivit kvinnliga förebilder är svårt att säga. De flesta, cirka 70%, har angett förebilder men det är oftast artister eller grupper och inte alltid av samma kön som informanten. Det är heller inte alltid som det instrument informanten spelar ingår i den angivna förebildens musicerande. Det är

³³ Bergman, 2001, s. 21

³⁴ ibid, s. 23

³⁵ Lockhorst, 2004, s. 2

³⁶ Bergman, 2001, s. 24

här ingen skillnad mellan de tjejer som spelar mansdominerade och de som spelar kvinnodominerade instrument.

Läraren på musikskolan har också inverkan. De skolor som har en kvinnlig lärare på ett mansdominerat instrument har högre andel tjejer än de med en manlig lärare.³⁷ Man kan därför säga att det ligger i musikskolornas intresse att försöka hitta lärare av båda könen på samtliga instrument som skolan har undervisning i. Det kan dock bli svårt då det oftast inte finns tillräckligt med pengar. Sedan behöver det finnas behöriga lärare på samtliga instrument, och eftersom det finns mans- och kvinnodominerade instrument blir det i dagsläget svårt då det nästan inte finns några kvinnliga slagverkslärare till exempel.

Det är inte enbart inom pop- och rockvärlden som det saknas förebilder för tjejer. Då vi tittade på de tre orkestrarna, GSO, MSO och KF ser vi att det är en väldig snedfördelning i instrumentgrupperna. Ingen av dessa orkestrar har någon kvinnlig slagverkare. Har inte någon av dessa tre orkestrar hittat någon kvinnlig slagverkare som platsar eller är det till och med så att uttagsjuryerna nästan har förbestämt att kvinnor inte kan? Vi får verkligen hoppas att detta inte är fallet men ibland börjar man undra. Även brassektionerna i de tre orkestrarna är oerhört snedfördelade. Det enda instrument som kvinnor spelar i denna sektion är valthorn. Alla andra platser upptas av män. Värt att notera här är att valthorn räknas som ett av de svåraste blåsinstrumenten.

Att spela tillsammans

En av de största kvaliteter en musiker kan besitta är bra kommunikationsförmåga. Det finns många musiker och artister som inte är så tekniskt virtuosa men när det kommer till samspel och kommunikation är de mästerliga. Samspelet är lika viktigt mellan bandmedlemmarna som med publiken. Ett exempel på detta är Håkan Hellström som tekniskt sett inte alltid sjunger så rent. Vad Hellström istället är bra på är att kommunicera, förmedla musikens innehåll och att ha en nära kontakt med sin publik vid framträdanden.

Det enda sättet att öva upp sina samspelskvaliteter är att just spela tillsammans med andra. Därför är det minst lika viktigt som att träna sina tekniska färdigheter att eleverna får öva upp sina samspelsfärdigheter. Om man sällan eller aldrig spelar med andra så utvecklar man inte dessa egenskaper. I enkätundersökningen fanns det med en fråga som gällde just samspel. Denna fråga fanns med just för att undersöka hur många av eleverna på de båda skolorna som spelade tillsammans med andra.

I resultatdelen ovan framgår att hela 55% svarade nej på denna fråga. En anledning kan vara att skolorna inte har möjlighet att bekosta fler ensembler och orkestrar än de redan har. Rockensemble är inte heller speciellt kostnadseffektiva då de endast engagerar mellan fem och åtta elever och en lärare. Samma lärare kan dagen efter ha hand om symfoniorkestern där det ryms 40 elever. Vi tror dock att det är bra med en lärare i ryggen som kan hjälpa eleverna framåt som grupp och ge dem den styrfart som behövs för att gruppen ska utvecklas. Vi kan bara gå

³⁷ Lockhorst, 2004, s. 20

till oss själva och de gånger man har dragit ihop ett gäng som ska spela. Det är lätt att man inte får någonting gjort. Det är också nästan alltid en person som får ordna allting. Det kan vara allt från att hitta låtar och plankor till att boka konserttillfällen. Enligt vår erfarenhet läggs många band ner lika fort som de startas. Orsaken till detta kan vara att det inte finns någon drivande person som kan samordna de övriga medlemmarna i bandet. Alla måste ta ansvar men någon måste ha huvudansvaret och denna person kanske inte finns.

Ett annat problem som man kan stöta på är lokalfrågan. Det kostar oftast mycket pengar att hyra en lokal, och det kan man inte begära att 15-åringar som vill starta band idag ska ha råd med. Rockband är i regel högljudda då de övar och spelar. Detta passar sällan bra ihop med ett vanligt hyreshus. Beteckningen ”garageband” som man kan höra i dagligt tal är inte tagen ur luften. Har man inte möjlighet att hyra in sig eller låna replokal någonstans är det inte ovanligt att en av bandmedlemmarnas garage får tjäna som replokal. Det är kanske inte så populärt bland grannar, det heller, men bättre än i ett hyreshus.

En lösning på lokalfrågan skulle kunna vara att musikskolan upplåter sina lokaler då de inte används till lokala band som behöver replokal. På många orter finns det studieförbund som till exempel ABF eller liknande. Dessa har ibland tillgång till replokaler för ungdomar som vill spela och upplåter dem gärna till band som startas. Det är dock oftast huggsexa på de reptider som finns och det mest nystartade bandet får alltid de sämsta tiderna. Detta har vi själva erfarenhet av. När vi gick på högstadiet fick vi reptider lördag kväll samt söndag morgon på grund av att vi var det nyaste bandet.

Instrumentuppfattning

En av våra frågor handlade om hur musikskolorna presenterar de olika instrumenten. Blir det någon skillnad ifall en kvinna spelar ett häftigt trombone-solo på en instrumentdemonstration jämfört med en man? Kommer fler tjejer att vilja spela trombone efter att ha hört en kvinna spela fräckt? Vi tror att så är fallet, då det är lättare att tjejer identifierar sig med en kvinna. Detta stämmer också överens med det vi skrev under rubriken förebilder i diskussionen ovan, där flera undersökningar visar att så är fallet. Tjejerna får säkerligen upp ögonen för någonting nytt som de kanske inte hade fått om det varit en man som spelat. Detsamma gäller instrumentet elgitarr. En kvinnlig rockgitarrist tror vi slår mycket högre bland tjejer än ifall en man skulle spela. Killar däremot väljer dessa instrument, så hur får man killar att istället välja till exempel fiol och tvärflöjt? Vi tror att det fungerar på samma sätt här som med tjejer. Det behövs förebilder som killarna kan identifiera sig med. I GSO, MSO och KF finns det förebilder på dessa instrument. Dessa orkestrar får dock inte så stor medial uppmärksamhet i de fora där barn/ungdomar idag letar förebilder. Radio är ett exempel. Det finns mängder med radiokanaler där det spelas populärmusik men endast en, som vi vet om, där konstmusik spelas. Denna kanal är SR P2.

Hur det går till vid UM:s och MK:s instrumentdemonstrationer vet vi inte, då detta inte har undersökts. Det skulle vara väldigt intressant att se hur de olika instrumenten presenteras på en sådan här dag. I vilken utsträckning påverkas de tänkta eleverna av val av låtar samt om det är en kvinna eller man som

demonstrerar instrumentet. Ellen van Lockhorst skriver att många musikskolor idag är väldigt medvetna om att utformningen av demonstrationerna påverkar hur killar och tjejer väljer.³⁸ Detta är något som vi tycker borde studeras ytterligare i framtiden för att framhäva eventuella skillnader mellan hur olika instrument presenteras. Vi tycker att alla instrument borde få en likvärdig presentation.

Ellen van Lockhorst har i sin studie gjort en enkätundersökning bland musikledare på Sveriges musik- och kulturskolor. Där konstaterade hon att många skolor arbetar aktivt med jämställdhet.³⁹ En del fokuserade på jämställdhet bland personalen medan andra skolor även försökte arbeta med jämställdhet bland sina elever. Detta arbete innefattade hela musikskolans verksamhet. Alltifrån demonstrationer till nyanställningar samt elevantagningar ingick i arbetet. Fokus låg på åtgärder för att jämn ut fördelningen på olika instrument, det vill säga att de skolorna som arbetade så här ville öka antalet tjejer på killdominanta instrument och vice versa.⁴⁰

Kommer vissa instrument att försvinna?

Då statistiken i undersökningen samlar flera instrument i instrumentfamiljer istället för per instrument finns det en aspekt som inte syns i statistiken. Inom en ”familj” kan det finnas instrument som är gravt underrepresenterade. Detta är ett problem som många musikskolor brottas med. I dagsläget är det till exempel väldigt många som vill spela elgitarr och piano medan instrument som oboe och fagott har väldigt få sökande. Detta fenomen går igenom hela systemet från barnen på musikskolorna och hela vägen upp till vuxna på musikhögskolenivå. Skolorna får då svårt att ha anställda på dessa instrument då sökunderlaget är klen och blir kanske tvungna att komplettera dessa lärares arbetsuppgifter med andra uppgifter, såsom fler ämnen, administration med mera, eller att timanställa dem från år till år. På andra instrument bildas istället långa köer och många elever som vill spela dessa instrument får aldrig chansen. Det är naturligtvis roligt att som till exempel pianolärare ha många som vill spela, men det kan samtidigt bli en press, dels på arbetsgivaren men framförallt på läraren som kan känna sig tvungen att ”klämma in” fler elever än vad hon/han hinner och orkar med. En del lärare som vi har träffat har de senaste tio åren fått upp till 15% fler elever på en heltidstjänst.⁴¹

Vad gäller högskolorna kan de även få svårt att bibehålla den tekniska och i viss mån den musikaliska standarden på undervisningen på ett visst instrument när antalet sökande är för litet. De hamnar i dilemmat att de kanske inte har någon sökande som de tycker ”är tillräckligt bra”. Ska de inte ta in någon alls eller ska de ta in någon som de egentligen anser inte är tillräckligt duktig och hoppas att den studenten utvecklas extra mycket under sin tid på högskolan för att på så sätt kompensera kunskapsnivån vid antagningen?

Tyvärr har vi inte haft möjlighet att undersöka instrumentintresse ur ett historiskt perspektiv för att se om det är ett vanligt fenomen att väldigt få spelar vissa

³⁸ Lockhorst, s. 20

³⁹ ibid, s. 19-20

⁴⁰ ibid, s. 19-20

⁴¹ Lärare som vi har träffat på vår VFU

instrument. Mycket som pågår i vårt samhälle är ju trender som förändras. Saker kommer och går, blir moderna för att sedan bli omoderna igen. Det kan helt enkelt vara så att även detta är trender och om tjugo år så är det andra instrument som har många respektive få sökande. Frågan man bör ställa sig är: Vad gör vi om det inte är trender utan intresset för vissa instrument nästan är på utdöende? Kan vi hindra det? Ska vi försöka hindra det? Ska vi kanske kvotera in elever? – Nej, tyvärr, det finns för många lediga platser på fagott så du får inte spela trumpet!

Hur blir vi av med könsfokuseringen?

Ett vanligt förekommande fenomen är att vi ibland kategoriserar människor omedelbart och gör direkt en bedömning om vad vi tycker om dem utan att ha en djupare insikt om vilka de egentligen är. Detsamma kan gälla saker och företeelser. Ibland kan det vara positivt men ofta har det en negativ, exkluderande effekt. Vi bestämmer oss innan vi till exempel hört en låt, om den är bra eller dålig enbart baserat på vem som skrivit den eller vilken artist eller grupp som framför den. På samma sätt dyker fördomar upp gällande musiker. Ibland enbart baserat på vilket kön densamme har. Dessa fördomar, tror vi avspeglas i hur barn och ungdomar väljer instrument.

Hur ska vi göra för att bli av med de tankebanorna? Alla borde välja det instrument de vill spela oavsett om det rör sig om en man eller en kvinna. Att få sin prestation bedömd i förväg vill ingen heller. Vare sig det gäller en kvinna eller en man så vill människor bli bedömda efter sin insats och inte på grund av sitt kön. Lars Lilliestam påpekar att det i svenskan bara är sångare/sångerska som har både en feminin och maskulin form.⁴² Ett sätt för att bli av med könsklassificeringen är att pröva att ge alla saker sitt eget namn. Alla ord och företeelser skulle då ha en maskulin form och en feminin form. En man som spelar trummor skulle kallas trummis och en kvinna trummisa eller varför inte trummös, på samma sätt som man böjer dansare och dansös. Då skulle det bli överflödigt att sätta in orden "kvinna" eller "man" före substantivet och förhoppningsvis kunde fokus flyttas från vilket kön individen har till vilka egenskaper den besitter. Det skulle förhoppningsvis även markera att det är lika naturligt för en kvinna att spela trummor och en man att spela piccoloflöjt.

En koppling som vi har gjort till andra yrken överensstämmer med denna komplexitet gällande namn. Ordet polis är en okölad benämning på en yrkesgrupp. Då denna grupp historiskt sett bara innehåller män, blir därför ordet polis i dagligt tal manligt. Då en kvinna är polis, vilket idag är väldigt vanligt, blir fortfarande benämningen på henne, kvinnlig polis. Sjuksköterska är ett annat yrke som bara har haft kvinnliga arbetare historiskt. När en man innehar detta yrke blir benämningen på honom manlig sjuksköterska.

Det finns dock en risk att det hela ger omvänt resultat, då man på ett sätt ytterligare definierar vilket kön allt och alla har. Vårt samhälle går mer och mer mot att könet inte ska spela någon roll. Om vi skapar "nya" ord kanske vi istället får en återgång i samhället, där en orkester som innehåller kvinnor benämns som en orkestra och fokuset på manligt och kvinnligt istället ökar.

⁴² Lilliestam, 2006, s.168

Ett annat alternativ skulle därför vara att ta bort könsbestämningen på ord helt och hållet. En trummis skulle då vara en trummis oavsett kön. En sjuksköterska skulle också heta så oavsett om det är en man eller kvinna för att det är så vi benämner det yrket och en polis likaså för det är benämningen på det yrket. Risken här är att vi kanske återgår till att lägga till könsbestämningar innan orden. Vi anser ändå att det sistnämnda förslaget, att ta bort alla böjningar, mer sannolikt kan få önskad effekt.

Sammanfattning

Killar och tjejer väljer inte samma instrument, detta trots att de tänker på samma sätt när de väljer. Vi tror att det skulle vara värdefullt att studera olika musik- och kulturskolors instrumentföreläsningar för att se hur de olika instrumenten framställs där. Vi tror att det skiljer sig ganska mycket, både mellan olika skolor men framförallt mellan instrumenten. Kanske är det heller inte fel att de olika instrumenten får behålla sina särdrag? Dock är det så att det ofta är lättare att fånga upp barn och ungdomar om man möter dem på deras arena. Ett exempel på det kan vara att spela en bit ur en rocklåt på tvärflöjtsdemonstrationen för att på så vis få upp killarnas intresse. Likadant kan det på trummor eller gitarr fungera att spela något som kan intressera tjejer. Detta kombineras naturligtvis med att man spelar ”traditionella” stycken också.

Vi kan också konstatera att aktivt arbete för att få bättre balans ger resultat. De skolor i van Lockhorst undersökning som har gjort förändringar i sitt arbetssätt har fått bättre balans mellan könen.

Förslag till vidare forskning

Under arbetets gång har flera intressanta frågor dykt upp som vi gärna skulle vilja se forskning på i framtiden. Killar verkar i högre utsträckning spela i band på fritiden. Bidrar detta till att det är färre killar än tjejer i musikskolan?

Hur ser instrumentdemonstrationerna ut på musikskolorna i landet? Ellen van Lockhorst skriver att utformningen av dessa tillfällen påverkar hur killar och tjejer väljer instrument.

Intresset för olika instrument och trender kring detta skulle också vara intressant att undersöka. Kommer något instrument att försvinna för att ingen längre spelar dem?

KÄLLFÖRTECKNING

Internet

Konserthuset och Kungliga Filharmonikerna.

<http://www.konserthuset.se/default.aspx?menuid=7> (2006-12-16)

Malmö Symfoniorkester. <http://www.mso.se/> (2006-12-16)

Göteborgs Symfoniker. <http://www.gso.se/> (2006-12-16)

Enkät

Enkätstudie utförd på Mölndals Kulturskola och Ulricehamns Musikskola. 78 svar inkom av 200 totalt distribuerade. Enkätsvaren finns hos författarna. (genomförd 2006-11-17 – 2006-12-08)

Statistik

Mölndals Kulturskola: Statistik över antal elever HT-06 (2006-11-20)

Ulricehamns musikskola: Statistik över antal elever HT-06 (2006-11-13)

Litteraturlista

Bergman, Åsa (2001). *"Vi kör ju inte direkt någon typisk tjejmusik, vi spelar rätt hård musik."* En studie om gymnasieflickors attityd till att musicera. D-uppsats. Göteborg: Institutionen för musikvetenskap vid Göteborgs universitet.

Broman, Richard (1997). "En anka från Wien". *Evterpe*, 1, s. 9.

Forslund, Carita (1997). "Swingband med byst". *Evterpe*, 2, s. 4-5.

Forslund, Carita (1997). "Storbandets sjungande sexsymbol". *Evterpe*, 3, s. 4-5.

Forslund, Carita (1997). "Fördomarna finns kvar". *Evterpe*, 4, s. 4-5.

Lilliestam, Lars (2006). *Musikliv – Vad människor gör med musik – och musik med människor*. Göteborg: Bo Ejeby förlag.

Myers, Margaret (1993). *Blowing her own trumpet – European ladies' orchestras & Other women musicians 1870-1950 in Sweden* (diss.). Göteborg: Novum Grafiska AB.

Pettersson, Tobias (2004). "Musikhistorien mer än bara Beethoven". *Evterpe*, 1, s. 9-10.

Utbildningsdepartementet (1994). *Läroplan för de frivilliga skolformerna Lpf 94*. Stockholm: Fritzes.

Utbildningsdepartementet (1994). *Läroplan för de obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo 94*. Stockholm: Fritzes.

Van Lockhorst, Ellen (2004). *Trumkillar och balettflickor – om könsfördelningen på Sveriges musik- och kulturskolor*. Karlstad: Musikhögskolan i Ingesund vid Karlstads Universitet.

Öhrström, Eva (1987). *Borgerliga kvinnors musicerande i 1800-talets Sverige*. Göteborg: Graphic Systems AB.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning

Till Målsman!

Information angående enkät:

Hej!

Vi är två musiklärarstuderande som håller på med vårt examensarbete. Vi ska undersöka hur barn/ungdomar väljer instrument. Då Ert barn passar in i vår urvalsgrupp skulle vi vara tacksamma om Ni vill ge Er tillåtelse till att Ert barn besvarar vår enkät. Det tar cirka tio minuter.

Enkäten är anonym och kommer att hanteras konfidentiellt. Då Ert barn/ungdom ej är myndigt behöver vi Ert tillstånd för att kunna använda enkätsvaren i vår undersökning. Underskriften nedan kommer separeras från enkätsvaren så att det inte går att se vad Ditt barn har svarat. Då vi gör en kvalitativ studie är varje individs deltagande av vikt. Så även Ert barns och vi är mycket tacksamma för alla svar vi får in.

Enkäten lämnas till läraren eller skolan senast 1/12 för att kunna användas i undersökningen.

Har ni frågor eller funderingar kontakta:

Martin Andersson
0706-614618

Markus Hallman
0732-002616

Ni kan även skicka ett mail till vår handledare:

Mats Hermansson
mats.hermansson@musikvet.gu.se

Barnets namn:

Målsman underskrift:

Namnförtydligande:

Enkätundersökning

Kön : Tjej ☐ Kille ☐

Född år: _____

Instrument jag spelar:

Tar lektioner:

Min lärare är:

Sjunger: Ja ☐ Nej ☐

Ja ☐ Nej ☐

Man ☐ Kvinna ☐

Ja ☐ Nej ☐

Man ☐ Kvinna ☐

Ja ☐ Nej ☐

Man ☐ Kvinna ☐

Ja ☐ Nej ☐

Man ☐ Kvinna ☐

Ja ☐ Nej ☐

Man ☐ Kvinna ☐

Varför började du att spela? (ex. via kompis, släkting, sett på TV, varit på konsert)

Vad var det som fick dig att välja det instrument du spelar?

Har du någon/några förebilder inom musiken?

Har du någon/några förebilder som spelar samma instrument som du?

VÄND!!

**Har du varit på en på en ”prova på dag”
på musikskolan innan du började spela?**

Ja ☐ Nej ☐

Om Ja, Vad tyckte om den?

Spelar du tillsammans med andra? (ex orkester, band)

Brukar du uppträda?

Har du något mer du vill tillägga angående varför du spelar?

Tack för Din medverkan!